

A FELSŐFOKÚ KÉPZÉS MEGTEREMTÉSÉNEK KEZDETEI SZÉKESFEHÉRVÁRON

Nemes-Németh Nóra, nemes.nemeth.nora@gmail.com

ELTE PPK NDI

Bevezetés

Székesfehérvár a 19. század második felében a térség jelentős oktatási és kulturális központjává fejlődött. A 19-20. század fordulóján intézményi ellátottságára tekintettel a Dunántúl regionális iskoláztatási központjainak sorába illeszthető. A 19. század második felében kiépült a város iskolahálózata, a már évszázados hagyományokkal bíró ciszterci gimnázium mellett a középfokú és középszintű oktatás új szinterei jelentek meg. Vonzáskörzetének iskoláztatási igényeit maradéktalanul lefedte, nem csupán a vármegye, hanem a szomszédos és környékbeli megyék diákjai is a székesfehérvári intézményeket látogatták, az iskolák névjegyzékeiben még az osztrák tartományok és a Monarchia távolabbi vidékeiről származó tanulók nevét is megtaláljuk.

1. A felsőfokú képzés igényének megjelenése

A középfokú és középszintű iskolahálózat kiteljesítésének igénye mellett a felsőfokú képzés megteremtésének gondolata már a századelőn megfogalmazódott a városban. 1802-ben a város kérte a pécsi jogakadémia áthelyezését, az 1834-ben alapított pápai jogakadémia ide hozatala pedig két ízben, 1840-ben és 1873-ban is szóba került. 1839-től fogva majdnem egy évtizeden keresztül tartott a székhelyharc. Komárom mellett Székesfehérvár református gyülekezete jelentette be igényét, miszerint a kerületi főiskola székhelye kíván lenni. 1843-ban megpróbálták Székesfehérvárt rábeszélni, hogy álljon el a vetélkedéstől, de mindhiába. Sőt, Veszprém és Győr is beállt a sorba. (*Rúzsás és mtsai*, 1981.) 1838-ban a pápai főiskola áthelyezésekor az evangélikus egyházközség a környező egyházközségektől is buzdítva felkérte a városi tanácsot, hogy a főiskola idehelyezését anyagilag támogassa. Az 1839. szeptember 6-án kelt városi jegyzőkönyvi kivonat tanúsága szerint az anyagi támogatást elfogadták, és kilátásba helyezték.

Az 1840. évi 984. és 2075 sz. alatt kelt jegyzőkönyv arról tanúskodik, hogy a városépítési telekről, beszerzési áron biztosított építőanyagról és 10.000 ezüst forint összegű segélyről szóló ajánlatot terjesztett fel a magyar királyi

kamarához. Ezt az összeget a helybéli és környékbeli református egyházak és adakozók több mint 20.000 forinttal növelték. Azonban ekkor még Pápa is a pályázók között volt, és Székesfehérvár „a pápai helyhez kötöttnek hitt főiskola túlzó kegyelettel ápolta múltjával sikeresen meg nem küzdhetett.”⁵³

2. A jogakadémia áthelyezésének megismételt kísérlete

Második alkalommal Székesfehérvár jobb esélyekkel indult. A kiegyezést követően báró Eötvös József Vallás- és közoktatásügyi miniszter elismerte a protestáns felekezetek tanügyi autonómiáját a jogakadémiák vonatkozásában, de az állami centralizációra irányuló törekvések egyre határozottabban jelentkeztek. Ha Pápa ragaszkodott volna a jogakadémia fenntartásához, rendkívüli kiadásokkal kellett volna számolnia. Mindemellett Pápán úgy lett volna fenntartható a főiskola, hogy a tanerőt más tudományok előadásától vonják el, hiszen csak két jogtanár működött, s hárman segítették munkájukat. Ezen felül problémát jelentett az is, hogy a jogtanhallgatók legnagyobb száma a hadkötelezettségi korig jogi pályája alatt érte el. Pápán nem volt állandó katonaság, így a diákok az egy éves önkéntességet nem tölthették ki.

Mindezek orvoslására az egyházkerület csak a jogakadémia Pápáról más helyre helyezésében látott megoldást. Pápa ezúttal nem lehetett a pályázók sorában. A dunántúli evangélikus és református superintendencia a helyhezkööttség eszméjének kizárására a pápai főiskolát átnevezte, s a superintendencia Pápán lévő főiskolája névvel illette, s fenntartotta annak részbeni elmozdíthatósága fölötti jogát. A jogakadémia így formálisan az egyházkerület intézménye maradhatott volna.

3. A jogakadémia áthelyezésének főbb indokai

A rév-komáromi református egyház mellett Székesfehérvár is rögvest a pályázók sorába állt. Nem csupán a városvezetők, a városi polgárok körében is időről időre cselekvést sürgető hangok, Székesfehérvár alkalmas mivoltát kiemelő írások ütötték fel a fejüket. „Most volna az ideje, hogy a pápai jogakadémiának városunkba leendő áthelyezése iránt a szükséges lépések megtéssenek. – Figyelmeztetjük e nagy horderejű kérdésre városi hatóságunkat, mert a netáni mulasztás őket terhelendi.”⁵⁴

„[...] a pályázati előnyök, – a másik pályatárssal szemben egy látásra szembeötlők. [...] Szabad királyi Székesfehérvár városának könnyen hozzáférhetősége által nagy vidéke van, mely a Dunától a Dráváig kiterjed;

⁵³ Székesfehérvár, 1872. IV. 50. sz.

⁵⁴ Székesfehérvár, 1871. II. 1. sz.

van egészséges vize, tanulásra alkalmas sétányai, közkertjei; van olcsó piacza, melyet úgy terjedelmes határa, házi kertjei, mint a környező termékeny vidék minden szükségessel bőven ellátnak; van kebelében 8 osztályú főgymnasium, melyből a végzett ifjak itt helyben a jogi pálya tanulmányait megkezdhetik s helyben be is végezhetik, s hova a pápai, gyönki, csurgói, kaposvári gymnasiumok növendékei szívesen fognak seregleni; e városba nyolcz országos út vezet; van többfelé ágazó vasúti közlekedése, mely a szülőknak gyermekeik gyakoribb látogatását könnyüvé, kellemessé, télen, nyáron biztossá teszi; van nagyszerű multja, mely azokra, kik a köz- és magánjogot itt tanulandják, vonzerővel bír, mert lélekemelő, buzdító a tudat, hogy ahol ők az elhunyt ősök pályájára lépendő, előkészületeket tesznek, ott a közjogot alapító alkotmányos királyok éltek, működtek s dicsteljes pálya után nyugodnak.”⁵⁵

A város mellett szólt továbbá, hogy a joghallgatók tanulmányaik félbeszakítása nélkül eleget tehettek egyéves önkéntes katonai kötelezettségeiknek, hiszen szorosan hozzátartozott a város dualizmuskori mindennapi életéhez a katonaság jelenléte. A katonai struktúra átszervezését követően Fehérvár hadkiegészítő parancsnoksági székhellyé vált. Itt állomásozott a 17. honvéd-, 69. gyalog- és a 10. huszárezred. 1884-ben épült fel a 17. honvédezred, 1892-ben a 10. huszárezred, 1902-ben a 69. gyalogezred laktanyája. (*Diabella*, 1900)

A város tudatában volt annak, hogy a jogakadémián tanító tanárok, valamint tanulmányaik befejeztével a diákok is mind a város társadalmi életében, mind annak közigazgatásában meghatározó szerepet tölthetnének be, ezért Székesfehérvár az áthelyezésre 15.000 forintot ajánlott fel, a polgárok ezen felül 12.623 forintot gyűjtöttek. Rév-Komárom kilátásba helyezte a tanárok fizetésének kiegészítését, évi 1000 forinttal. (*Rúzsás és mtsai*, 1891) Az áthelyezésre 1873. március 1-ig kellett beterjeszteni az ajánlatokat. A vitatott ügyben az egyházkerületi közgyűlés az egyházmegyéék szavazatait kérte. Az egyházmegyéék véleménye azonban megoszlott az áthelyezés indokoltságát illetően, ezért a Győrött tartott egyházkerületi gyűlés elhalasztotta a döntést.

A főiskola igyekezett eleget tenni a jogi oktatással szemben támasztott kormányzati követeléseknek, de az intézet egyre hanyatlott, a '70-es évek végén mindössze 20-25 diákja maradt. Amikor a jogászképzéssel szemben egyre fokozódtak az állami követelmények, az egyházkerület végül feladta az intézményt, s az 1883-ban véglegesen megszűnt. (*Rúzsás és mtsai*, 1891)

⁵⁵ Fekete János (1872): *Jogakademia Székesfejérvárott*. Székesfejérvár, IV. 50. sz.

4. A katolikus teológiai főiskola megalapítása

A felsőfokú képzés más szintéren, egy papnevelő intézet létesítésével kezdődött. Az egységes papképzésről, a papi szemináriumok létrehozásáról a Tridenti Zsinat rendelkezett, mely kimondta, hogy a püspökök a papi hivatást választó fiatalokat elkülönítve neveljék. (Gárdonyi, 2001) A zsinat szellemében létrehozandó papnevelő szemináriumok alapítására ehhez képest késve, jellemzően a 19. századtól kerül sor. Mária Terézia 1752-ben kezdődő egyetemi reformjának szerves részét képezte a teológiai oktatás felett egyre erősödő állami kontroll, melyet II. József egyházpolitikája még tovább fokozott. (Sanda, 2016.; 2017.) Az uralkodó végül az egyházmegyei és szerzetesrendi papneveldek megszüntetéséről határozott, s a püspök csak 1790-től kapott újfent lehetőséget egyházmegyei szemináriumok megnyitására. S mivel az idegen szemináriumok korlátozott férőhelyeik okán egyre kevésbé tudták fogadni a székesfehérvári teológusokat, a helybéli szeminárium létesítése elkerülhetetlen lett. (Pásthly, 1976.) A szemináriumok a kollégiumot és a teológiai főiskolát ölelték fel, előbbi szolgált lakhatásul, utóbbi keretében folyt a képzés. Milassin Miklós püspök József nádor közbenjárására a II. József szekularizációs rendelete következtében 1798-ban feloszlott sáros karmeliták rendházát szerezte meg a 19. században püspöki líceumnak is nevezett teológiai főiskola és kollégium épületének, melyet még a karmelita rendet felkaroló Nagy Lajos építtetett. A Szent József oltalmába ajánlott helyi papnevelés központjának ünnepélyes megnyitására 1802-ben került sor, s kisebb megszakításokkal 1952-ig működött. (Mózessy, 2018)

A Szeminárium a templommal. Képeslap az 1910-es évekből.⁵⁶

⁵⁶ Forrás: Demeter, 1990, 80. old.

Összegzés

A várospolitikai felismerte, hogy a felsőfokú oktatás megteremtése a városfejlődés hosszú távú és hatékony mozgatórugójaként szolgálhat, az iskolahálózat magas fokú kiépülését és dinamikus fejlődését segíti elő. Ezen igény beteljesítésére a pápai jogakadémia áthelyezésével két ízben is lehetőség kínálkozott, melyet mindvégig a város és a polgárok támogató attitűdjé kísért. Ennek ellenére az áthelyezésre mégsem kerülhetett sor. Székesfehérvár azonban így sem maradt felsőfokú oktatás nélkül, mely egy papnevelő intézet formájában öltött testet, s egészen a 20. század közepéig fogadta a növendékeket.

Irodalomjegyzék

Demeter Zsófia és Gelencsér Ferenc (1990): Székesfehérvár anno... Pillanatképek egy város életéből. Fejér megyei Múzeumegyesület, Székesfehérvár.

Diabella György (1900): Városunk és a katonaság. Székesfehérvár.

Fekete János (1872): Jogakadémia Székesfehérvárott. Székesfehérvár, IV. 50. sz.

Gárdonyi Máté (2001): A papi élet reformja a Tridenti zsinat korában. Márton Áron Kiadó, Budapest.

Mózessy Gergely (2018): Az újkori Székesfehérvár első felsőoktatási intézménye. In: Draskóczy István, Varga Júlia és Zsidi Vilmos (szerk.): Universita Historia. Tanulmányok a 70 éves Szögi László tiszteletére. Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, pp. 337-349.

Pásthly Antal (1976): A székesfehérvári szeminárium története. Kézirat. Székesfehérvári Püspöki Levéltár, Kézirattár, No. 1706.

Rúzsás Lajos – Trócsányi Zsolt – Bodolay Géza – Kiss József – Pölöskei Ferenc (1981): A Pápai Kollégium története. Tankönyvkiadó, Budapest.

Sanda István Dániel (2016): A felvilágosodás korának egyháziének-használata – Különös tekintettel Mária Terézia egyházi reformjaira. In: Fehér, Ágota; Fülöpné, Erdő Mária; Mészáros, László (szerk.) "Et misericordia motus est": Az irgalmasság és az igazságosság a keresztény nevelésben. Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác, pp. 281-291.

Sanda István Dániel (2017): The Education of Enlightenment – with Specific Regard to Musical Education. Turkish Online Journal of Educational Technology 12 pp. 258-262.

Székesfehérvár, 1871. II. 1. sz.

Székesfehérvár, 1872. IV. 50. sz.